ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

СИЛАБУС

навчальної дисципліни**Управління ризиком**

2021 – 2022н.р.

1. Опис навчальної дисципліни

Ступінь вищої освіти – бакалавр
Галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність – 051 Економіка
Освітня програма – Економічна кібернетика
Загальний обсягдисципліни – 3 кредити ЄКТС
Статус дисципліни – обов`язкова
Навчально-науковий інститут фізики, математики, економіки та інноваційних технологій
Кафедра – економіки та менеджменту
Курс – 3; **семестр** – 6; **вид підсумкового контролю** – екзамен
Мова навчання – українська
Види занять: лекції, практичні
Методи навчання: евристичний метод, інтерактивні методи, пояснювально-ілюстративний метод, аналітико-синтетичний метод, метод e-learning, метод моделювання
Форми навчання: денна, дистанційна

Розподіл годин за видами робіт

Форма здобуття освіти	Курс	Семестр	Обсяг дисципліни: год / кредити ЄКТС	Кількість годин						Курсова робота	Вид семестрового контролю	
				Аудиторні заняття					Самостійна робота			
				Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття	Семінарські заняття			Залік	Екзамен
Денна	III	VI	3/90	50	16	-	14	-	60	-	-	+

2. Викладачі

Кишакевич Богдан Юрійович E-mail: b_kyshakevych@ukr.net	доктор економічних наук, професор

3. Характеристика навчальної дисципліни

1. Мета навчальної дисципліни − опанування студентами теоретичних основ управління та оцінювання економічних ризиків та оволодіння ними практичними навичками кількісного та якісного аналізу ризиків.

2. Результати навчання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Управління ризиком» студент повинен:

знати:

– сутність «управління ризиками» як наукової дисципліни;
– методи кількісного та якісного аналізу та моделювання ризиків підприємства;
– напрями, резерви і ресурси удосконалення функціонування організацій і підприємств за рахунок забезпечення ефективного та результативного ризик-менеджменту;

уміти:

– ідентифікувати ризики підприємства, визначати їх причини та джерела виникнення;
– оцінювати ризики діяльності підприємства, використовуючи різні методи;
– ефективно управляти ризиками, вибирати методи оптимізації ризиків;
– формувати програму управління ризиками підприємств, складати стратегічну карту ризиків;
– використовувати набуті професійні знання та навички для вирішення практичних економічних завдань.

3. Компетентності .

Навчальна дисципліна формує:

Загальні компетентності:

– здатність приймати обґрунтовані рішення.

Фахові компетентності:

– здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач;

– здатність поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній;

– здатність аналізувати та моделювати економічний ризик.

Програмні результати навчання:

– вміти використовувати дані, надавати аргументацію, критично оцінювати логіку та формувати висновки з наукових та аналітичних текстів з економіки;

– виконувати міждисциплінарний аналіз соціально-економічних явищ і проблем в однієї або декількох професійних сферах з врахуванням ризиків та можливих соціально-економічних наслідків;

– демонструвати здатність діяти соціально відповідально та свідомо на основі етичних принципів, цінувати та поважати культурне різноманіття, індивідуальні відмінності людей.

– використовувати VaR-методологію для оцінювання та управління ризиками.

Пререквізити дисципліни. Вивчення даної дисципліни базується на знаннях з навчальних дисциплін «Вища математика», «Теорія ймовірностей і математична статистика», «Статистика», «Мікроекономіка», «Макроекономіка».

Постреквізити дисципліни. Набуті знання і вміння потрібні для успішного засвоєння змісту навчальних дисциплін «Аналіз фондових ринків та інвестиційних процесів», «Актуарні розрахунки».

4. Програма дисципліни.

Тема 1. Сутність ризику як економічної категорії. Функції ризику.

Невизначеність і ризик. Поняття ризику. Об'єктивні та суб'єктивні фактори ризику. Основні підходи до класифікації ризиків. Класична теорія ризику. Портфельна теорія ризику. Ієрархія видів невизначеності. Система зовнішніх чинників ризику. Основні підходи до класифікації ризиків. Основні види інвестиційного ризику.

Тема 2. Ризик та теорія корисності

Елементи теорії корисності. Теорія корисності фон Неймана–Моргенштерна. Криві байдужості**.** Гранична корисність. Вибір особи за умов ризику. Формула теорії сподіваної корисності. Три моделі поведінки людини в залежності від схильності до ризику. Несхильності до ризику. Поверхні байдужості. Гранична норма заміни ступеня ризику сподіваним доходом.

Тема 3. Основні підходи до вимірювання ризику

Основні принципи аналізу ризику. Якісний аналіз ризиків. Фактори ризику. Способи зниження ризику. Диверсифікація. Ризик не укладання договорів на реалізацію виробленої продукції. Ризик відмови покупця від отриманої й оплаченої ним продукції. Ризик зриву укладених угод про одержання зовнішніх позик, інвестицій і кредитів. Кількісний аналіз ризиків. Імовірність результату. Абсолютні міри ризику. Спрощений підхід до оцінювання ступеня ризику. Оцінка ступеня ризику як величини очікуваної невдачі. Зважене середньо геометричне значення економічного показника. Оцінка ступеня ризику як міра мінливості результату. Оцінка ступеня ризику як міра несприятливих результатів. Модифікована семіваріація. Комбіновані методи оцінювання ступеня ризику.

Тема 4.Відносні міри ризику

Коефіцієнт ступеня ризику збитків. Методи і функції соціального менеджменту. Ризик банкрутства. Коефіцієнт очікуваних збитків. Модифіковані коефіцієнти варіації і семіваріації.

Тема 5. Ризики інвестиційних проектів

Ризикові і безризикові активи. Взаємозв'язок ризику і прибутку. Поняття коефіцієнта систематичного ризику. Ризики інвестиційних проектів і методи їх зниження. Інвестування капіталу. Задача побудови портфеля активів. Формування валютного кошика. Формування портфеля інвестиційних проектів. Норма віддачі (прибутковість) активу. Структура інвестиційних вкладень. Крива байдужності. Несистематичний ризик. Ризик нежиттєздатності проекту. Податковий ризик. Ризик несплати заборгованостей. Ризик не завершення будівництва. Модель Марковіца. Оптимізація структури портфеля. Формування валютного кошика. Норма прибутку валюти.

Тема 6. Щільність розподілу ймовірності настання випадкових втрат

Ризик та нерівність Чебишева. Допустимий, критичний та катастрофічний ризик. Крива щільності розподілу ймовірності настання випадкових втрат. Оцінка ризику ліквідності.

Дисперсійний аналіз. Допустимий, критичний та катастрофічний ризик. Крива щільності розподілу ймовірності настання випадкових втрат. Типова крива щільності розподілу ймовірностей випадкових втрат. Крива щільності розподілу ймовірностей перевищення певного рівня втрат. Показники ризику ліквідності.

Тема 7. Способи зниження ризику

Страхування ризику. Розподіл ризику. Об'єднання ризиків. Диверсифікація. Хеджування ризику. Зниження ризику шляхом збору додаткової інформації. Спекуляція. Визначення оптимального обсягу необхідної інформації. Асиметрія інформації. Ринкові сигнали.

Тема 8. Управління ризиками

Формування стратегії ризик-менеджменту. Система управління ризиками. Принципи управління ризиками. Аналіз ризику. Стратегія ризик-менеджменту. Політика ризику. Управління ризиками. Стратегія управління. Тактика управління. Система управління ризиками. Організація в керуванні ризиками. Стимулювання в ризику-менеджменті. Процес обміну інформацією в системі управління ризиком. Інформаційне забезпечення функціонування ризику-менеджменту.

Тема 9. Принципи управління ризиками та його аналіз.

Схема організації ризик-менеджменту. Аналіз та оцінка обраної моделі управління ризиком. Оцінювання рівня ризику операції. Визначення цілей ризикових інвестицій. Вартість ризику. Вплив на ризик. Страхування. Диверсифікація. Хеджування. Основні етапу управління ризиком. Правила оптимальної імовірності результату. Правила оптимального коливання результату. Правила оптимального поєднання виграшу, і величини ризику. Вибір варіанта рішення за умови, коли відомі імовірності можливих господарських ситуацій. Вибір варіанта рішення за умови, що імовірності можливих господарських ситуацій невідомі, але є оцінки їх відносних значень. Вибір варіанта рішення за умови, що імовірності можливих господарських ситуацій невідомі, але існують основні напрямки оцінки результатів вкладення капіталу.

Тема 10. Урахування ризику при прийнятті управлінських рішень

Управління і ризик: основні поняття. Прийняття рішень в умовах неповної поінформованості про характеристики економічного середовища. Прийняття рішень в умовах активної протидії економічного середовища. Прийняття рішень в умовах незворотності вибору. Нескінчені антагоністичні ігри. Безкоаліційні ігри. Парні ігри з довільною сумою. Критерій Байєса. Критерій Лапласа. Альтернативні варіанти рішень і їх наслідки. Критерій Вальда (максимінний і мінімаксний критерії). Критерій домінуючого результату. Критерій Севіджа (мінімального жалю). Критерій Гурвіца. Модель конфліктної ситуації. Матриця виграшів. Антагоністична нескінчена гра. Функція виграшів. Теорема (Неша).

Тематика практичних занять

1. Сутність ризику як економічної категорії. Функції ризику.
2. Ризик та теорія корисності.
3. Основні підходи до вимірювання ризику.
4. Відносні міри ризику.
5. Ризики інвестиційних проектів.
6. Щільність розподілу ймовірності настання випадкових втрат.
7. Способи зниження ризику.
8. Управління ризиками.
9. Принципи управління ризиками та його аналіз.
10. Урахування ризику при прийнятті управлінських рішень.

5. Місце проведення занять (локація), технічне й програмне забезпечення (обладнання).

Лекційні і семінарські заняття проводяться в аудиторії теоретичного навчання або дистанційно.

Технічне забезпечення та програмне забезпечення навчальної дисципліни: ноутбук або ПК,, мультимедійне обладнання, програмне забезпечення пакет R, PSPP, в умовах дистанційного навчання – платформа Zoom.

6. Система оцінювання.

Засвоєння студентом навчального матеріалу з дисципліни перевіряється усним опитуванням, контрольною роботою, індивідуальним семестровим завданням, завданнями для самостійної роботи, співбесідою з лектором, екзаменом.

Розподіл 100 балів між видами робіт:

Поточний контроль		Екзамен
Контрольна робота	35	

Усні відповіді на практичних заняттях	30	
Індивідуальне завдання	20	
Завдання для самостійної роботи	10	
Співбесіда з лектором	5	
Всього балів	100	100
Ваговий коефіцієнт	0,6	0,4

Оцінювання усних відповідей студентів на практичних заняттях здійснюється за накопичувальною бальною системою. Студент може отримати максимально 30 балів за шість усних відповідей на практичних заняттях, кожна з яких оцінюється у 0,1,2,3,4 або 5 балів.
Студент обирає з наведеного переліку та виконує письмово п'ять завдань для самостійної роботи, кожне з яких оцінюється у 2 бали.
Письмова контрольна робота проводиться після вивчення студентами завершеного за змістом обсягу навчального матеріалу.
Співбесіда з лектором проводиться в кінці семестру за наперед оголошеним розкладом.
Критерії оцінювання індивідуального завдання:

№ з/п	Критерії оцінювання	Кількість балів
1	Повнота виконання дослідження	0-6
2	Рівень самостійного виконання ІНЗ	0-4
3	Якість оформлення відповідно до вимог, які залежать від обраного типу завдання	0-4
4	Якість та точність розрахунків, зроблені висновки	0-2
5	Захист ІНЗ	0-4
	Загальна кількість балів	20

Підсумковий екзамен проводиться у письмовій формі за екзаменаційними білетами, що передбачають виконання теоретичних та прикладних завдань і оцінюється у 100 балів.
Підсумкова оцінка визначається як сума балів з усіх видів навчальної роботи за семестр з ваговим коефіцієнтом 0,6 та оцінки за екзамен з ваговим коефіцієнтом 0,4. Оцінка виставляється за шкалами оцінювання: стобальною, національною і ЄКТС.
Екзамен за талоном №2 і перед комісією проводиться в письмовій формі і оцінюється за стобальною шкалою.
Студенти, які навчаються за індивідуальним планом, проходять усі види підсумкового контролю у терміни, визначені їх індивідуальним планом.

7. Політика дисципліни.

Студент повинен дотримуватися принципів академічної доброчесності, зокрема недопущення академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, списування під час поточного та підсумкового контролю.
Студент зобов'язаний виконувати правила внутрішнього розпорядку університету, відвідувати навчальні заняття згідно з розкладом, дотримуватися норм етики поведінки. Для забезпечення необхідної якості знань студент повинен регулярно готуватись до занять, працювати з навчальною літературою, з Інтернет-мережевими ресурсами.
Пропущені семінарські заняття відпрацьовуються за узгодженим з викладачем розкладом.

8. Рекомендована література та інформаційні ресурси.

Основналітература

1. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємництві / В.В. Вітлінський, Г.І. Велико іваненко // Монографія. – К.: КНЕУ. – 2004. – 480 с.
2. Вітлінський В.В. Економічний ризик: ігровімоделі: Навч. посібник / В.В. Вітлінський, П.І. Верченко, А.В. Сігал, Я.С. Наконечний; за ред. д-ра екон. наук, проф. В.В. Вітлінського. – К.: КНЕУ. – 2002. – 446 с.
3. Донець Л.І. Економічний ризик і методи його вимірювання / Л.І. Донець. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с
4. Івченко І.Ю. Економічні ризики: Навчальний посібник / І.Ю. Івченко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 304 с.
5. Ілляшенко С.М. Економічний ризик: Навчальний посібник. / С.М. Ілляшенко.; 2-ге

вид., доп. перероб. – К. Центр навчальної літератури, 2004. – 220 с.
6. Лук'янова В.В. Економічний ризик / Лук'янова В.В., Головач Т.В. // Навчальний підручник. –Академвидав. – Київ, 2007. – 460 с.
7. Машина Н.І. Економічний ризик і методи його вимірювання: Навчальний посібник. / Н.І. Машина. –Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 188 с.

Додатковалітература

8. Вітлінський В. В. Кредитний ризик комерційного банку / В. В. Вітлинський. – К.: Знання, 2000. – 251 с.
9. Геєць О.В. Основи банківської справи та управління кредитними ризиками / Геєць О.В., Домрачев В.М., Лондар С.Л. // К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 237 с.
10. Денисенко М.П. Кредитування та ризики / Денисенко М.П., Домрачев В.М. та інші. // Навчальний посібник. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008.– 480 с.
11. Камінський А.Б. Моделювання фінансових ризиків / А.Б. Камінський // Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. :Київський ун-т, 2006. – 303 с.
12. Кишакевич Б.Ю. Особливості застосування моделей оцінки кредитного ризику в Україні / Б.Ю.Кишакевич // Економічний простір: Збірник наукових праць. – № 12/1. – Дніпропетровськ. – 2008. – С.32–40.
13. Кишакевич Б.Ю. Використання рейтингових моделей в ризик-менеджменті / Б.Ю. Кишакевич //Вісник Львівської державної фінансової академії. –№16. – 2009 р. – С. 160–169.
14. Кишакевич Б.Ю. Моделювання та оптимізація кредитних ризиків банку: монографія / Б.Ю. Кишакевич // Дрогобич: Коло, 2011. – 412 с.
15. Кишакевич, Б.Ю. Сутність та класифікація кредитних ризиків / Б.Ю. Кишакевич // Вісник Прикарпатського університету. Серія економічна. – Випуск 8. –2011. – С. 298-303.
16. Кишакевич Б.Ю. Ризик і прийняття управлінських рішень у підприємництві / Б.Ю. Кишакевич // Навчальний посібник. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2012. – 140 с. Рекомендовано до друку вченою радою університету (протокол № 11 від 17.10.2012 року)
17. Кишакевич Б.Ю. Оцінювання економічного капіталу на покриття операційних ризиків банку / Б.Ю. Кишакевич, А.О. Лучаківський // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. праць. Економічні науки. – 2016. – № 3 (31). – С. 72–78.
18. Матвійчук А.В. Аналіз і управління економічним ризиком. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 347 с.
19. Пересада, А. А. Портфельне інвестування. Навч. посібник / А. А. Пересада, О. Г. Шевченко, Ю. М. Коваленко, С. В. Урванцева. — К.: КНЕУ. – 2004. — 408 с.
20. Пікус Р.В. Управління фінансовими ризиками: Навчальний посібник / Р.В. Пікус. –Знання. – 2010. – 598 с.
21. Фомичев А.Н. Риск-менеджмент. / А.Н. Фомичев. Учебник. 3-е издание. – Дашков и К. – 2011. – 376 с.
22. Энциклопедия финансового риск-менеджмента / Под ред. А. А. Лобанова, А.С. Чугунова – 4–е издание – М.: Альпина Бізнес Букс. 2009.– 932 с.

Викладач _____ Богдан КИШАКЕВИЧ

Схвалено на засіданні кафедри економіки та менеджменту
Протокол № 10 від 2 вересня2021 року

Завідувач кафедри _____ Богдан КИШАКЕВИЧ